

ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Факультет інформаційних технологій
Кафедра телекомунікацій, медійних та інтелектуальних технологій

Тетяна ГОВОРУЩЕНКО
 « 05 » 09 2024 р.

СИЛАБУС

Навчальна дисципліна **Громадянське суспільство, економіка та управління**

Освітньо-професійна програма **Телекомунікації, медійні технології та інтелектуальні мережі**

Рівень вищої освіти **перший (бакалаврський)**

Загальна інформація

Позиція	Зміст інформації
Викладач(і)	Бушовська Леся Борисівна
Профайл викладача	https://eteb.khmn.u.edu.ua/bushovska-lesya-borisiwna
E-mail викладача(ів)	bushovska@ukr.net
Контактний телефон	заповнюється за домовленістю
Сторінка дисципліни в ІСУ	msn.khmn.u.edu.ua/course/view.php?id=7176
Навчальний рік	2024-2025
Консультації	Очні: вівторок, 3-я пара, 4-506 онлайн: за необхідністю та попередньою домовленістю

Характеристика дисципліни

Форма навчання	Курс	Семестр	Обсяг дисципліни	Кількість годин						Форма семестрового контролю			
				Аудиторні заняття				Індивідуальна робота студента	Самостійна робота, в т.ч. ІРС				
			Кредити ЕКТС	Разом	Лекції	Лабораторні роботи	Практичні заняття			Курсовий проєкт	Курсова робота	Залік	Іспит
Д	3	5	4	51	17		34		69			+	

Дисципліна «Громадянське суспільство, економіка і управління» передбачає вивчення процесу становлення та еволюції розвитку громадянського суспільства в Україні, визначення ролі держави у формуванні демократичного суспільства, забезпечення сталого розвитку. Дисципліна має міждисциплінарний характер, є складовою обов'язкової частини дисциплін загальної підготовки фахівців першого (бакалаврського) рівня вищої освіти за спеціальністю 172 «Телекомунікації та радіотехніка». Дисципліна викладається для студентів денної форми навчання. При викладанні дисципліни використовуються активні і творчі форми проведення занять, елементи комп'ютерного моделювання, слайди, ситуаційні вправи тощо

Пререквізити: вихідна

Кореквізити: культурологія, культура мовлення, етика та естетика; філософія; менеджмент проєктів інформаційних систем та бізнес-аналітика

Мета і завдання дисципліни

Мета дисципліни. Формування особистості фахівця, здатного вирішувати типові та складні завдання механізму функціонування громадянського (демократичного) суспільства та його інститутів, визначення місця і ролі публічної влади (правової держави) у процесі становлення громадянського суспільства,

ознайомлення з основами та принципами взаємовідносин громадянського суспільства та держави за умов сталого розвитку та можливостями управляти проектами, а також використовувати у виробничій і соціальній діяльності фундаментальні поняття і категорії державотворення для обґрунтування власних світоглядних позицій та політичних переконань.

Завдання дисципліни. Надати базові знання про сутність, особливості, проблеми та тенденції розвитку громадянського (демократичного) суспільства у світі та в Україні; набуття вмінь аналізувати та оцінювати сучасну політичну практику та місце органів місцевого самоврядування, громадських організацій у соціально-політичних процесах, бути здатними розробляти та управляти проектами, оцінювати та забезпечувати якість виконуваних робіт.

Очікувані результати навчання.

Студент, який успішно завершив вивчення дисципліни, має: **усвідомлювати** цінності громадянського (вільного демократичного) суспільства; **реалізувати** свої права і обов'язки як члена демократичного суспільства; **характеризувати** ефективність партнерських відносин органів державної влади, місцевого самоврядування і громадських організацій; **визначати** базові цінності інститутів громадянського суспільства та роль організацій громадянського суспільства в соціально-економічному розвитку країни; **оцінювати** результативність та ефективність сталого розвитку громадянського суспільства в умовах соціально-економічних змін; **розуміти і враховувати** соціальні, екологічні, етичні, економічні аспекти, вимоги охорони праці, виробничої санітарії, пожежної безпеки та існуючих державних і закордонних стандартів під час формування технічних завдань та рішень; **демонструвати** вміння розробляти техніко-економічне обґрунтування розроблення інформаційних систем та технологій та вміти оцінювати економічну ефективність їх впровадження; **приймати** рішення та виробляти стратегію діяльності для вирішення завдань спеціальності з урахуванням загальнолюдських цінностей, суспільних, державних та виробничих інтересів; **ефективно працювати** як індивідуально, так і у складі команди.

Тематичний і календарний план вивчення дисципліни

Таблиця 3 – Тематичний і календарний план вивчення дисципліни

№ тижня	Тема лекції*	Тема практичного заняття*	Самостійна робота студентів		
			Зміст	Год.	Література
1	2	3	4	5	6
1	Еволюція громадянського суспільства та етапи його формування. Моделі громадянського суспільства. Громадянське суспільство і демократія	Еволюція громадянського суспільства та етапи його формування. Моделі громадянського суспільства.	Опрацювання теоретичного матеріалу, підготовка до усного опитування. Отримання завдання для виконання індивідуального домашнього завдання	4	[1, 3, 11, 12]
2		Громадянське суспільство і демократія	Опрацювання теоретичного матеріалу, підготовка до усного опитування та поточного контролю. Опрацювання матеріалу щодо розуміння принципів демократії «Прогулянка галереєю»	4	[3, 8, 9, 12]
3	Теорії суспільного вибору.	Теорії суспільного вибору.	Опрацювання теоретичного матеріалу, підготовка до усного опитування та поточного контролю. Підбір матеріалів, опрацювання літературних джерел для виконання ІДЗ	4	[1, 2, 3, 5, 8, 9, 10]
4		Теорії суспільного вибору.	Опрацювання теоретичного матеріалу. Підготовка до практичного заняття. Дебати: наскільки широким може бути право на свободу вираження та об'єднань Підготовка до тестового контролю з т.1-3	4	[1, 2, 3, 5, 8, 9, 10]
5	Демократія, політична свобода та економічний порядок.	Демократія, політична свобода та економічний порядок.	Опрацювання теоретичного матеріалу. Підготовка до усного опитування та поточного контролю.	4	[1, 2, 3, 5, 8, 9, 10]
6		Демократія, політична свобода та економічний	Опрацювання теоретичного матеріалу. Підготовка до практичного заняття та	4	[1, 2, 3, 5, 8, 9, 10]

		порядок.	поточного контролю. Вправа - «Які функції політичних партій?»		
7	Ринковий механізм функціонування економіки. Підприємство і підприємництво в ринковій економіці. Бізнес-план: формування та стратегія використання	Ринковий механізм функціонування економіки.	Опрацювання теоретичного матеріалу, підготовка до усного опитування та поточного тестового контролю. Виконання ІДЗ	4	[2, 4, 5, 11, 12]
8		Підприємство і підприємництво в ринковій економіці. Бізнес-план: формування та стратегія використання	Опрацювання теоретичного матеріалу, підготовка до практичного заняття.	4	[2, 4, 5, 11, 12]
9	Державність та державне регулювання економікою.	Підприємство і підприємництво в ринковій економіці. Бізнес-план: формування та стратегія використання	Опрацювання теоретичного матеріалу, підготовка до усного опитування та поточного контролю. Кейс-метод – Розроблення бізнес-плану Модульна контрольна робота т.3-6	4	[2, 4, 5, 11, 12]
10		Державність та державне регулювання економікою	Опрацювання теоретичного матеріалу. Підготовка до практичного заняття та поточного контролю. Людський барометр. Скільки влади повинен мати уряд?	4	[1, 3, 4, 5, 9, 11, 12]
11	Соціалізація громадянського суспільства.	Соціалізація громадянського суспільства.	Опрацювання теоретичного матеріалу, підготовка до усного опитування та поточного контролю. Семінар Сократа. Який Ви тип громадянина? Медіація. Тестовий контроль Т.4-7	4	[1, 3, 4, 5, 9, 11, 12]
12		Інтелектуальна активність громадянського суспільства.	Опрацювання теоретичного матеріалу, підготовка до усного опитування та поточного контролю. Виконання ІДЗ	4	[2, 3, 5, 9, 10, 12]
13	Інтелектуальна активність громадянського суспільства. Управління інноваційним розвитком та прийняття управлінських рішень.	Інтелектуальна активність громадянського суспільства.	Опрацювання теоретичного матеріалу, підготовка до усного опитування та поточного контролю. Вправа з цифрової грамотності «Відповідальне споживання інформації у цифрову епоху». Континуум. Розуміння права на недоторканість приватного життя у цифровій сфері	4	[2-7, 10, 12]
14		Управління інноваційним розвитком та прийняття управлінських рішень.	Опрацювання теоретичного матеріалу. Підготовка до практичного заняття та поточного контролю.	4	[2-7,10, 12]
15	Соціальна відповідальність суб'єктів громадянського суспільства як чинник сталого розвитку.	Управління інноваційним розвитком та прийняття управлінських рішень.	Опрацювання теоретичного матеріалу. Підготовка до практичного заняття. Задача індивідуального домашнього завдання	4	[2-7, 13]
16		Соціальна відповідальність суб'єктів громадян-	Опрацювання теоретичного матеріалу, підготовка до усного опитування та поточного	4	[3, 5, 12, 14]

		ського суспільства як чинник сталого розвитку.	контролю. 4 кутки: методи громадянської участі Модульна контрольна робота т.7-11		
17	Проблеми функціонування громадянського суспільства у світлі глобальних проблем сучасності.	Проблеми функціонування громадянського суспільства у світлі глобальних проблем сучасності.	Опрацювання теоретичного матеріалу, підготовка до усного опитування та поточного контролю. Тестовий контроль Т.8-12	5	[2, 4, 5, 11, 12, 14]

Примітка: * Лекції проводяться один раз у тиждень по дві години (* По чисельнику – 18 год., по знаменнику – 16год. (розрахунок здійснюється відповідно до розкладу занять)), а практичні заняття кожного тижня по дві години

Політика дисципліни.

Організація освітнього процесу з дисципліни відповідає вимогам положень про організаційне і навчально-методичне забезпечення освітнього процесу, освітній програмі та навчальному плану. Студент зобов'язаний відвідувати лекції і практичні заняття згідно з розкладом, не запізнюватися на заняття, індивідуальне домашнє завдання виконувати відповідно до графіка. Пропущене практичне заняття студент зобов'язаний опрацювати самостійно у повному обсязі і відзвітувати перед викладачем не пізніше, ніж за тиждень до чергової атестації. До практичних занять студент має підготуватися за відповідною темою і проявляти активність. Набутті особою знання з дисципліни або її окремих розділів у неформальній освіті зараховуються відповідно до Положення про порядок визнання та перезарахування результатів навчання здобувачів вищої освіти у ХНУ (<https://khmnu.edu.ua/wp-content/uploads/normatyvni-dokumenty/polozhennya-pro-poryadok-vyznannya-ta-perezarahuvannya-rezultativ-navchannya.pdf>)

При виконанні індивідуального домашнього завдання з дисципліни студент має дотримуватися політики доброчесності. У разі наявності плагіату він отримує незадовільну оцінку і має виконати індивідуальне домашнє завдання за новим варіантом.

Критерії оцінювання результатів навчання.

Кожний вид роботи з дисципліни оцінюється за **чотирибальною** шкалою відповідно до Положення про контроль і оцінювання результатів навчання здобувачів вищої освіти у ХНУ (<https://khmnu.edu.ua/wp-content/uploads/normatyvni-dokumenty/polozhennya-pro-kontrol-i-ocinyuvannya-rezultativ-navchannya.pdf>). Семестрова підсумкова оцінка визначається як середньозважена з усіх видів навчальної роботи, виконаних і зданих **позитивно** з урахуванням коефіцієнта вагомості і встановлюється в автоматизованому режимі після внесення викладачем усіх оцінок до електронного журналу. При оцінюванні знань студентів використовуються різні засоби контролю, зокрема: усне опитування; засвоєння теоретичного матеріалу з тем перевіряється тестовим контролем; якість виконання, набуття теоретичних знань і практичних навичок перевіряється шляхом написання поточної контрольної роботи. Участь в інтерактивних заняттях. Оцінка, яка виставляється за практичне заняття, складається з таких елементів: знання теоретичного матеріалу з теми; вміння студента обґрунтувати прийняті рішення при розв'язанні ситуаційних вправ; своєчасного виконання домашнього завдання.

Структурування дисципліни за видами робіт і оцінювання результатів навчання студентів денної форми навчання у семестрі за ваговими коефіцієнтами

Аудиторна робота			Самостійна, індивідуальна робота	Підсумковий контроль
Усний виступ на практичному занятті (обов'язковий мінімум оцінок - 5)	Тестовий контроль	Контрольна робота	Індивідуальне завдання	залік
0,5	0,1	0,2	0,2	За рейтингом

Оцінювання тестових завдань

Тематичний тест для кожного студента складається з двадцяти п'яти тестових завдань різної складності, кожне з яких оцінюється одним балом. Максимальна сума балів, яку може набрати студент, складає 25. Оцінювання здійснюється за чотирибальною шкалою. Відповідність набраних балів за тестове завдання оцінці, що виставляється студенту, представлена у нижченаведеній таблиці.

Сума балів за тестові завдання	1–13	14–16	17–22	23–25
Оцінка за 4-бальною шкалою	2	3	4	5

На тестування відводиться 30 хвилин. Правильні відповіді студент записує у талоні відповідей. Студент може також пройти тестування і в он-лайн режимі у модульному середовищі для навчання MOODLE.

При отриманні негативної оцінки тест слід перездати до терміну наступного контролю.

Семестровий контроль (залік)

Підсумкова семестрова оцінка за інституційною шкалою і шкалою ЄКТС встановлюється в автоматизованому режимі після внесення усіх оцінок до електронного журналу.

Залік виставляється, якщо середньозважений бал, який отримав студент з дисципліни, знаходиться в межах від 3,00 до 5,00 балів. При цьому за інституційною шкалою ставиться «зараховано», а за шкалою ЄКТС – буквене позначення оцінки, що відповідає набраній студентом кількості балів. Співвідношення інституційної шкали оцінювання і шкали оцінювання ЄКТС наведені у таблиці.

Співвідношення інституційної шкали оцінювання і шкали оцінювання ЄКТС

Оцінка ECTS	Інституційна шкала балів	Інституційна оцінка	Критерії оцінювання	
A	4,75-5,00	5	Зараховано	Відмінно – глибоке і повне опанування навчального матеріалу і виявлення відповідних умінь та навичок.
B	4,25-4,74	4		Добре – повне знання навчального матеріалу з кількома незначними помилками.
C	3,75-4,24	4		Добре – в загальному правильна відповідь з двома-трьома суттєвими помилками.
D	3,25-3,74	3		Задовільно – неповне опанування програмного матеріалу, але достатнє для практичної діяльності за професією.
E	3,00-3,24	3		Задовільно – неповне опанування програмного матеріалу, що задовольняє мінімальні критерії оцінювання
FX	2,00-2,99	2	Незараховано	Незадовільно – безсистемність одержаних знань і неможливість продовжити навчання без додаткових знань з дисципліни
F	0,00-1,99	2		Незадовільно – необхідна серйозна подальша робота і повторне вивчення дисципліни.

Питання для самоконтролю результатів навчання

1. Генезис поняття «Громадянське суспільство»
2. Сутність та функції громадянського суспільства
3. Структура громадянського суспільства.
4. Функціональні моделі громадянського суспільства.
5. Особливості громадянських суспільств у США і в Європі.
6. «Наздоганяюча модель» розвитку громадянського суспільства.
7. Особливості становлення громадянського суспільства в Україні
8. Взаємозв'язок громадянського суспільства та правової держави.
9. Правова держава як основа формування громадянського суспільства
10. Соціальна держава та громадянське суспільство
11. Взаємодія громадянського суспільства і держави
12. Виникнення і зміст демократії. Цінності демократії.
13. Демократичні принципи, процедури та умови функціонування громадянського суспільства
14. Моделі демократії.
15. Поняття прав людини. Сучасні дискусії щодо прав людини.
16. Права та свободи. Права та відповідальність громадянина.
17. Права людини та представницькі інститути демократії. Типологія прав людини.
18. Методи й механізми захисту прав людини. Інститут Уповноваженого з захисту прав людини.
19. Громадські організації: правовий статус, діяльність та вплив на демократію.
20. Громадянське суспільство як основа демократії.
21. Демократія та політичні організації. Економічна демократія. Демократичні та деспотичні форми правління.
22. Політичні системи. Моделі політичних партій
23. Політичні та правлячі сили.
24. Політична влада. Соціальна влада. Легітимність політичної влади. Принципи розподілу влади.
25. Групи спеціальних інтересів та їх типи.
26. Лобізм та його види.
27. Бюрократія як наукова категорія: суть, ознаки та атрибути бюрократії.
28. Принципи бюрократії. Види та типи бюрократії.
29. Економіка бюрократичних структур та адміністративний ресурс
30. Методи боротьби з адміністративним ресурсом. Бюрократичне благо. Модель Нісканена
31. Основи теорії суспільного вибору.
32. Аналіз теорії суспільного вибору Дж. Бреннана, Д. Мюллера, У. Нісканена, М. Олсона, Г. Таллока, Р. Толлісона
33. Суспільний вибір в умовах прямої демократії.

34. Правило одностайності. Правило більшості.
35. Модель медіанного виборця. Теореми Мея, Рея-Тейлора
36. Суспільний вибір в умовах представницької демократії
37. Принципи виборчого права. Етапи виборчого процесу. Система пропорційного представництва.
38. Феномен раціонального ігнорування. Концепція політичного ділового циклу. Парадокс вибору
39. Політична конкуренція та формування коаліційних урядів.
40. Стратегічне голосування. Модель мінімально вигравшної коаліції. Модель мінімально пов'язаних коаліцій. Маніпулювання
41. Суть та функції ринку.
42. Види і структура ринку.
43. Поняття та основні риси інфраструктури ринку.
44. Товарні, фондова і валютна біржі. Цінні папери та їх види. Курс акцій.
45. Механізм саморегулювання ринку. Закон попиту і пропозиції. Попит і пропозиція як елементи ринку. Ринкова рівновага. Ринкова ціна: механізм формування і функції.
46. Ринкова конкуренція та антимонопольне регулювання. Економічний закон конкуренції. Функції та форми конкуренції. Досконала і недосконала конкуренція
47. Суть, цілі та функції підприємства. Організаційні та правові форми підприємства та їх класифікація.
48. Ризиковість та проблеми банкрутства підприємств.
49. Сутність підприємництва і умови його існування. Види та функції підприємництва.
50. Роль підприємства і підприємництва в ринковій економіці. Теорії та моделі підприємництва.
51. Сутність та економічне значення витрат виробництва. Теорії витрат виробництва. Види витрат виробництва та особливості їх динаміки.
52. Собівартість продукції, її види та структура. Шляхи зниження собівартості продукції.
53. Прибуток (дохід) на капітал і фактори, що його визначають. Норма і маса прибутку. Теорії прибутку і чинники, що на нього впливають. Середній прибуток та середня норма прибутку
54. Теорії державного регулювання та наукові концепції функціонування державного сектора.
55. «Провали» ринку, «провали» держави та масштаби державного сектору економіки.
56. Державне регулювання як основна функція державного управління економікою. Цілі державного регулювання економіки.
57. Форми та методи державного регулювання економіки.
58. Соціалізація громадянського суспільства
59. Соціальна політика та її моделі
60. Соціальне партнерство у вирішенні суспільних проблем
61. Нерівність та бідність: значення та способи оцінки
62. Перерозподіл та справедливість.
63. Функції суспільного добробуту.
64. Інтелектуальний капітал у національному та міжнародному вимірах
65. Індекс людського розвитку та методика його визначення.
66. Поняття та функції громадської думки. Інституціалізація громадської думки
67. Критерії взаємодії влади і громадської думки.
68. Сутність та види інтелектуальної власності. Становлення та розвиток ринку об'єктів інтелектуальної власності.
69. Методи оцінки об'єктів інтелектуальної власності.
70. Інститути захисту інтелектуальної власності.
71. Розвиток електронної демократії в Україні.
72. Вплив цифровізації на формування цифрових компетентностей суб'єктів громадянського суспільства
73. Теоретичні основи управління інноваційним розвитком.
74. Формування моделі управління знаннями.
75. Організаційні форми, технології та методи управління знаннями
76. Моделі управління знаннями. Особливості управління знаннями на рівні підприємства.
77. Системи та стратегії управління знаннями. Стратегії управління інтелектуальним капіталом.
78. Суть та види інноваційної діяльності. Організаційні форми інноваційної діяльності.
79. Управління інноваційним розвитком організації.
80. Оцінювання ефективності інноваційної діяльності організації
81. Соціальна відповідальність та чинники її становлення
82. Сталий розвиток як спосіб збереження довкілля
83. Соціальна відповідальність як чинник сталого розвитку
84. Розвиток соціальної відповідальності інститутів громадянського суспільства
85. Соціальна відповідальність держави
86. Становлення, розвиток та моделі корпоративної соціальної відповідальності
87. Поняття невизначеності В.Гейзенберга. Теорія ризику Дж. Неймана та О.Моргенштерна.
88. Прийняття управлінських рішень
89. Екологічна компонента соціальної відповідальності

90. Поняття інтеграції та глобалізації. Вплив глобалізаційних процесів на економіку, культуру, довкілля, людину. Глобальні проблеми людства.
91. Глобальне громадянське суспільство: суть, складові та особливості становлення
92. Світова практика створення Національних фондів з підтримки інституційного розвитку громадянського суспільства та розвитку соціального партнерства
93. Проблеми розвитку громадянського суспільства за умов поглиблення євроінтеграційних процесів
94. Міграційні процеси. Види та форми сучасної міграції
95. Поняття міжнародних відносин. Урядові і неурядові міжнародні організації
96. Особливості міжнародного права. Міжнародне гуманітарне право.

Рекомендована література

Основна література

1. Абетка політична. Громадянське суспільство і політика : навчальний посібник. За наук. ред. док. наук держ. упр. О. В. Радченка, вид. 11-е, доп. і перероб. – Київ : 2016. – 48с.
2. Бодров В.Г. Державне регулювання економіки та економічна політика: навч.посіб. / В.Г. Бодров, О.М. сафронova, Н.І. Балдич. – К.: Академвидав. 2010. – 520с.
3. Громадянська освіта : посібник / О.В. Літвінов, Н.М. Літвінова, за заг. ред. О.В. Літвінова. – Д. : ТАМАРИСК, 2017. – 100 с.
4. Громадянське суспільство: політичні та соціально-правові проблеми розвитку : монографія / Г. Ю. Васильєв, В. Д. Воднік, О. В. Волянська та ін. ; за ред. М. П. Требіна. – Х. : Право, 2013. – 536 с
5. Економічна теорія : підручник / В. Д. Лагутін, Ю. М. Уманців, Т. А. Щербакова та ін. ; за заг. ред. В. Д. Лагутіна. – Київ : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2017. – 608 с.
6. Єфремов Д.П. Економіка суспільного сектору: навч.посіб. / Д.П. Єфремов, Н.В. Фелірko. – К.: КНЕУ, 2014. – 351с.
7. Микитюк П.П.. Інноваційний менеджмент: Підручник / П.П. Микитюк, М.М. Шкільняк, Ю.І. Микитюк. – Тернопіль: Екон.думка ТНЕУ, 2019. – 518с.
8. Розвиток громадянського суспільства України в умовах внутрішніх і зовнішніх викликів / В. М. Яблонський, О.М. Балакірева, Т.В. Бельська [та ін.]; за ред. О.А. Корнієвського. – К.: НІСД, 2016. – 72 с
9. Ткачук А., Ткачук О. Що таке демократія? Знати, розуміти, застосовувати. Посібник для молоді і не тільки / А. Ткачук, О. Ткачук. – К.: ТОВ “Видавництво “Юстон”, 2020. – 96 с.

Додаткова література

10. Бутко М.П., Бутко І.М., Мащенко В.П, Мурашко М.І Теорія прийняття рішень. – К.: ЦУЛ, 2018. – 360с
11. Держава і громадянське суспільство в Україні: пошук концепції співпраці [Текст]: аналітична доповідь / За ред. О.М. Майбороди. — К. : ІПіЕНД ім. І.Ф. Кураса НАН Укр., 2013. — 376 с.
12. Длугопольський О. В. Теорія економіки державного сектора: Навчальний посібник. – К.: «ВД «Професіонал», 2007. – 592 с.
13. Любохинець Л.С. Історія політичних та економічних вчень : навч.посіб. / Л.С. Любохинець, В.М. Шавкун, Л.М. Бабич – К. : «Центр учбової літератури», 2017. – 294с.
14. Основи демократії: підручник / за ред. А.Ф. Колодій. – Львів. Астролябія, 2009. - 832с.
15. Петруня Ю.Є., Говоруха В.Б., Літовченко Б.В. Прийняття управлінських рішень. Навч. Посіб. / за ред. Ю.Є. Петруні. – К.:Центр учбової літератури, 2019. – 216с.
16. Соціальна відповідальність: навчальний посібник. / За заг.ред. А.М. Колота. – К.:КНЕУ, 2015. – 519с.